

ZÜLDELLNEK A HEGYEK, ERDŐM SÖTÉTLIK

NUSRET IDRIZOVIC

Egyeseknek az utazás öröm, másoknak meg kötelesség és élet — így válaszoltam gyakran édesapámnak azokra a csipkelődéseire, melyeket áthatott a kívánság, hogy hazatérjek szülőföldemre és ott lecsillapodjam. Noha sem váltóór, sem forgalmista nem voltam, mindig vonzottak a messzibe nyúló pályák, mondjuk így, s én mindig fenntartás nélkül átengedtem magam nekik. Akárhogy is volt, nem jutott időm álmodozásra. Az igazság kedvéért meg kell mondanom, sohasem voltam tudatában, hogy az álmodozás hiányzik nekem. Ha súlyosan meg nem betegszem s az orvos le nem veszi rólam a kezét, valószínűleg most sem jöttem volna tudatára, hogy az álmodozás olyannyira értékes dolog.

Ott feküdtem a félig sötét szobában, így akarta ezt az orvos, s a betegszobából már jó előre eltávolítottak minden fölösleges holmit. A csusz-pasz falakra voltam utalva, melyeken furcsa árnyékok mászkáltak: ezek voltak a városaim, hidaim, folyóim, hegységeim, országaim és tengereim. S rajtuk, mindenekelőtt, gyermekkorom képeit találtam meg. És mindig hallatlan erővel fellelkesedtem, s éreztem, hogy visszatér az erőm. A baj abban volt, hogy elfelejtettem: a gyermekkor egyáltalán létezik.

Nem féltem a haláltól, távol legyen tőlem, gondolom, a haláltól csak azok a jómódú polgárok félnek, akiknek elfoglaltsága egybeszövődik álmaikkal, ugyanúgy, mint ahogy az álmok éjszakánként egybeszövődnek a mindennapi kötelességekkel, velem azonban úgy volt, de még mennyire, hogy amúgy heverészve, s magamra hagyva, magam elé álmodjam mindazt, amit átéltem és át nem éltem s mindazt, aminek valami kapcsolata volt vagy lehetett volna velem.

Megkaptam édesapám hívását. Azt akarja, azonnal utazzam haza. Azt mondja, egészségemmel rossz tapasztalatai voltak már születésem óta. Majd szépen elküld a barátjához, mondotta, már mindent elintézett, tehát éppúgy, mint ahogy ezt gyermekkoromban is tette, s ezért azt szeretné, hogy tüstént, zokszó nélkül utazzam vidéki üdülésre.

Látogatók jönnek, eperrel, tejjöllel, csutorákkal megrakodva, felköszöntenek, nekem azonban nem szabad innom, csak lehorgasztom a fejem, esik az eső, a tágas szobába nyirkosságot hoznak be és kíváncsiságot: megöregedtem-e vajon, sem öreg, sem fiatal nem vagyok, csak éppen beteg, szeretnék, ha messzi vidékekről mesélnék nekik, a házigazda igyekszik mentetetni, hogy beteg vagyok, máskor meg: van idő, én meg csak elnézegetem ezeket a szikár hegylakókat, akikkel valaha falujuk mezőin játszadoztam, s ugyanakkor töröm a fejem, hogy a nevük

eszembe jusson, vagy pajtáskodásunk egy-egy képét visszaidézzem, mondjuk, a cseresznyeszedést vagy a dióverést — de semmi, semmi sem jut az eszembe, mintha hamu lepte volna be az emlékezetem. A cseresznyeszedést vagy a dióverést ki kell fejtenem az álmok mögül. Nincs segítség, az álomnak s nekem össze kell barátkoznunk.

Egyszer csak belépett Mira. (Elpirultam vajon?) Halkan, szinte félénken jött be, s ott maradt az ajtóban, a falnak támaszkodva. (Vajon felismert?) Szótlatlanul, révetegen nézett rám, mintegy álmos szemekkel. (Úristen, őt is elfeledtem!) Minden bizonytal elmosta az eső őket, ha már nem emlékezünk az emberekre. Halvány, mint az árnyék. Csak a szemei élnek.

Mira!

Akkor történt, amikor a nyarat apám barátjánál, falun töltöttem. Mira és én szerettük a patak csobogását, szerelmesek voltunk a rétekbe, melyeken elegendő fű van — a juhok legelésztek, mi pedig elbújtunk a selymes fűben. Már megvoltak közös kis titkaink, melyekről csupán a kristálytisztá égbolt tudott valamicskét.

Ő akkor lépett hajadonkorba. Egy verőfényes délután, amikor a juhok hús árnyékba húzódtak, Mira átölelt a fű rejtett, mély zöldjében. Ha jól emlékszem, én azt hajtogattam, hogy félek, ő azonban azt felelte, hogy ránk a sasok vigyáznak. Akkor nem tudtam, hogy ezeknek a gyűlöletes nagy madaraknak annyi érzékük van a titkunk megőrzésére. Ujjongva vijjognak a magasban, s némelyeken segíteni tudnak.

Mira bizonyos dolgokat igyekezett elmagyarázni, a parasztok pedig a mezőn dolgoztak. A falu dimbes-dombos, és mindenki mindenkit lát, azt akarom mondani: minden termőföldet emlőiről ismerünk. Nem volt érzék bennem a lánytest iránt, s Mira igyekezett megmagyarázni, hogyan jön létre az ember. Semmi eredmény. Szegény lány, többféleképp is meg kellett mutatnia nekem. Megint semmi. Magával ragadott a sas szárnyalása, az pedig úgy úszott a levegőégben, mint a magasságok igazi ura. Szerettem volna sas lenni s nem ember. Sokat is törődöm vele, hogyan jön létre az ember! Mira meghökkent, szeme kerekre tágult, keze felforósodott, keményen fogott, nehogy kereket oldjak. Talán azt gondolta, meghódít és visszatart, ha mezítelen testét megmutatja. Levetközött, s ezt bizonyos büszkeséggel tette. A sas szállt, a parasztok énekeltek, aztán a sas eltűnt, a dal elnémult. Egész falu nézte, hogyan hatolok be a tudás titkaiba. „Nem szabad félned”, mondta a lány. Mikor felfedte emlőit, azt gondolta, elragadtatást támaszt bennem. Sokat is törődöm én az emlőivel, láttam én már ezt a nővéremnél. Erre azt mondta, hozzá is nyúlhatok az emlőjéhez. Megfogta a kezem, odahúzta és rajta hagyta. A kéz magától visszahúzódott. Mira erre az egész testét elem tárta. Sajnáltam, hogy nincsenek sas szárnyaim. Tényleg, akkor rettenetesen szerettem volna sas lenni. Mikor a parasztok kiabálni kezdtek, arra gondoltam, talán a sas elragadott egy tyúkot. Nemsokára a templom harangja is megszólalt, és fontos hírt jelentett. Nem tudtam, miről van szó. Nem, ez nem nyugodt harangszó. Mira levetköztetett, Mira fölemelt — úgy tette ezt, mintha szalmaszálát emelne föl —, s egyszer csak rajta voltam, a harangszó és a parasztok kiáltásai egyetlen hangba olvadtak. Embereket láttam, amint felénk szaladnak. Úgy futottak, mintha tűz felé igyekeznék.

nek. Minden bizonnyal a napfény konokul elárasztotta a testünket. Mira anyaszült meztelen volt, olyannyira meztelen és forró, hogy a napra emlékeztetett. Voltaképpen Mira akkor csupán egy meztelen pásztorlány volt, én pedig egy beteges külsejű, leghétköznapibb kisfiú, később azonban a gimnáziumban stílusfigurákat kellett tanulnom, és egy órán tudatára ébredtem annak, hogy Mira olyan meztelen volt, akár a nap. Az egyetlen templom harangja meglehetősen rániénós volt, sőt mi több, eléggé szokatlan, ahogy a veszélyt jelezte. Ha a parasztlak nem felém cs Mira felé szaladnak, tán azt hihettem volna, hogy a falu hadba lépett.

Némelyeket a katonaság meg a rendőrség üldöz, másokat meg — a harangszó. A harang az oka valamennyi megtántorodásunknak és el-esésünknek, nektek pedig ezt nem muszáj elhinnetek. Ti minden bizonnyal azt válaszoljátok erre, hogy jólesik, ha a templomi harangok álmos hangja felébreszt benneteket. Rendben van, ezt elfogadhatom, és pedig baráti okokból, de még ma is, ha harangszót hallok — első pillanatban arra gondolok, hogy parasztlak szaladnak felém, meg Mira felé, s hogy ugyancsak el fognak páholni. Oszintén bevallom, a templomi harangokkal rossz tapasztalataim vannak. Ha harang nincs, a parasztlak nem indultak volna olyan tébolyultan felém meg Mira felé azzal a szándékkal, hogy elpusztítsanak bennünket. Meglehetősen későn értettem meg annak a harangnak a szavát s láttam be, hogy üldöznek minket, azzal azonban tisztában voltam, hogy egy izmos és ifjú pásztorlány markába kerültem. Mindenfélől parasztlak és parasztasszonyok rohantak ránk, közeledtek hozzánk, soraik megháromszorozódtak, felénk futottak, és embertelen rikoltásaikkal szinte lenyeltek bennünket. Noha sem testen, sem lelkem nem kívánta Mirát, igyekeztem férfiasan viselkedni, és csak egyszer kiáltottam el magam: „Fussunk, ezek minket keresnek!” — „Nem tudunk elmenekülni, már együtt vagyunk!” — felelte Mira. Nagy erővel szorított, mindenáron velem akarta eltakarni teste fehérségét, én pedig olyan kicsiny voltam — még a keblét sem tudtam befedni tisztességesen, hogy egyéb testrészeiről ne is szóljak, és már tudtam, hogy legalábbis, ami asszonyiságát illeti, használhatatlan leszek, mégis igyekeztem bátorítani. Biztatgattam, amennyire tudtam s képességemből tellett, tekintetemmel azonban a sast kerestem. A sas a férfierő jelképe volt, s én átadtam magam neki, sóvárogtam a megjelenésére, egész gyermeki lelkemből átengedtem magam, vágyakozó pillantásokkal fürkésztem. Mira azt mondogatta, hogy meghalunk, én nem tudtam, mit válaszoljak, a harang ellenséges kongatását hallgattam, s csak néztem, hogy jutnak hozzánk egyre közelebb és közelebb a parasztlak. Hirtelen szárnyakat pillantottam meg, a szárnyak feketék voltak, megörvendtem, hogy a sast látom, ugyanakkor azonban nyugtalanított a felismerés, hogy ez nem sas, hanem a falu lelkésze. A parasztlak élén haladt, azok meg fütyköst szorongattak kérges kezükben. Úgy rohantak felénk, mint dühödt felkelők, mintha ellenségük volnánk, a harang panaszosan és böszülten visított, a pap is előbukkant, s mögötte a — parasztlak és parasztasszonyok. Az volt az érzésem, hogy még a fák is felénk szaladnak. Eget-földet felkavart az üldözés heve.

Mindjárt a pap mögött asszonyok csapata érkezett, élükön az édesanyámmal. Isten szolgája magasra emelte a korbácsot, hogy lesújtson

az ülepemre, de a korbács megállt a levegőben: anyám megállította. Egyedül neki volt bátorsága arra, hogy azt mondja a papnak: állj! Édesanyám magasztos gesztusát minden bizonnyal a falu is elfogadta, más-ként nem torpant volna meg forró hevében. Mira védtelen leányzó volt, de a pap előtt nem akart ijedséget mutatni. Mezítelen combját és keblét elengedte, megadta magát az anyaföldnek. Sajnos, a föld nem merészkedett magához fogadni. Hiszen a közelünkben ott volt isten kegyeltje. Édesanyám rárohant Mirára meg reám, ezt így szokás mondani, ruzfavesszeje azonban először is a lányra talált, alattam. Mira csak megrándult. Isten képviselőjének korbácsa is őt érte. A lány felsikoltott. Sikolyát minden bizonnyal meghallotta a nap, mert vihart küldött a földre. A vihar nekilátott, hogy elpusztítsa a vetést, Isten kegyeltje és parasztjai erre minden bizonnyal elfeledkeztek első megleckéztetésemről. Futásnak eredtek a templom irányába. Megint megszólalt a harang, de most — másként. Anyám kénytelen volt felöltöztetni engem. Meglehetősen izgatott volt, én pedig azt kérdeztem magamban — miért? Mögötte szaladtam, az ég áldása vert bennünket, visszamaradtam, anyám karon ragadt, becipelt nagyapám házába, és verni kezdett. Azt hiszem, nem anyám vesszője fájt, hiszen már hozzászórtam, de dühített a tudat, hogy anyám vesszője isten emberének utasítását fejezi ki. Kezemmel belekapaszkodtam az ablakvasba, és egyre a rétet kerestem, amelyen Mirával hevertem, a virágokat, melyeken Mira feküdt, Mirát kerestem, és mint a sas, ríkolítottam, a környék pedig hallgatott, a kurta vihar süvített fölötte, csak a harangszót lehetett hallani. Anyám a vesszővel vert, én pedig kérleltem, s fogadkoztam, hogy gyorsan felnövök és megeszek mindent, amit csak mond, s hogy sohasem kívánok meg egyetlen lányt sem. Nem fogom a lányokat csipkedni az iskolában. Nem huzigálom a szoknyájukat, nem leszek többé pajkos szél. Sohasem fogom más mezejét arra használni, hogy odaplántáljam a kedvesemet; nem fogok az istennel civakodni. Nem szeretek bele az úristen feleségébe, nehogy a falu féltékenységét póre testemre vonjam. Nem leszek férfi. Sem ember. Nem fogok élni.

Anyám alaposan elvert, aztán belefáradt az ütlegelésbe, és elment. Főzéshez kellett látnia. Amúgy megvesszőzve az ablak mellé álltam, és a rétemet nézegettem. Lassacskán leszállt az éj. Fogságban voltam. A másik szobából nagy zajt, lármás hangokat hallottam. Megértettem, hogy a parasztok meg fognak lincselni, mert rövid, de heves vihart támasztottam. A vihar kiragadta kezükből a termést. Követelték anyámtól, nyissa ki annak a szobának ajtaját, amelyben meghúzódtam. Anyám, persze, elvesztette a kulcsot. A férje tekintélyére hivatkozott, még meg is fenyegette őket, azt bizonygatta, hogy az a zabolátlan parasztlány csak ráhúzott a testére, a parasztok zsémbelődtek, s én reszkettem fogságomban, főleg pedig Mira sorsáért remegtem, hiszen az a szegény lány teljesen védtelen. Életemben akkor fogtam fel először, hogy a gyűlölet az ember mindennapi kenyeré. Később a kedvesem sikoltozását hallottam. Verték. Az ablakhoz rohantam. Ő az! Ott volt, kékre-zöldre verten, megtépve, rongyosan. Alaposan eltángálták, és kikergették a faluból. Én tehát szobafogságban vagyok. Az ökörtülköt, amely minden bizonnyal a tűzhely fölött függött, Mira megtöltötte tejjel, s az italt elhozta nekem

azzal az óhajjal, hogy életben maradjak s minél előbb felnőjek. Azt mondták neki, hogy el kell hagynia a falut, ő ezt megértette, erről beszélt egy kissé a szavaival, egy kissé a szemével, s én valami, most ismeretlen gyermeki kétségbeeséssel keseregtem, azok a durva alakok be akarták törni az ajtót, hogy meglincseljenek, anyám egyre figyelmeztette a faragatlan frátereket, hogy én a fia vagyok, megígérte, hogy mielőbb visszavisz a városba, nehogy értelmetlen cselekedeteimmel jégverést idézjek elő, mire elmentek, Mira pedig ott állt az ablak alatt, én megkísérreltem, hogy besegítsem a szobába, de az ablakot vasrácsok zárták el. Odaszóltam neki az ablakból, kerítsen valahonnan fejszét vagy más effélet, mire egy vasrúddal tért vissza, azzal aztán együttes erővel ütöttük ki helyéből a korhadt ablakkeretet, s együtt rettegtünk, nehogy bejőjjön édesanyám. Mira a hidegre panaszkodott. Ráadtam anyám egyik hosszú köntösét. Mira összekuporodott, s elcsendesedett anyám fekhelye meg az enyém között. Azt mondotta, soha többé nem fogom őt látni, elmondta keserű tapasztalatait a parasztokkal, sirdogált, s eközben védelmet kérte, én pedig állhatatosan bizonygattam neki, hogy magam is dutyiban vagyok, s hogy anyám a meztelen fenekemet verte, Mira anyám köntösében van, ő most az én édesanyám, csak éppen más az évjárata, olyasféle ő, amit nem merek emlegetni. Nem az én kedvemért és miattam szeret engem, hanem a maga kedvéért. Lehet, hogy így valamiféle asszonyi bánatát vagy mit szeretne csillapítani.

Elegem volt már a falusi durva fráterekből is, anyámból is, meg a papból, nagyapámból, meg a jégesőből is. Miráról levettem anyám köntösét, mire ismét pőrén maradt. Összezsugorodott női büszkeségében. Amikor anyám köntösét elvettem tőle, megértettem, hogy ezzel minden vérrokonság megszűnt köztünk, és fellelegeztem. Mira fázott, odajött és hozzám simult, s én ismét a kemény lánytest forróságát éreztem, habár tudtam, hogy sem neki nem lesz könnyű, sem nekem — elhatároztam, hogy ott marasztalom a szobámban. Mindegy volt számomra, mi lesz velem. Együtt megyünk a vesztőhelyre, ha másként semmiképp sem tudjuk lemosni magunkról a ránk nem bizonyított vétkeket.

Kidöntöttük az ablakot, és egész éjjel úton voltunk, míg a városba értünk. Apám megértő volt Mira iránt, s nyomban munkát szerzett neki egy boltban. Nővérem makacsul törekedett arra, hogy megtudja, miféle kapocs fűz össze Mirával, apám mindent tudott, de hallgatott.

Mira!

Ki tudja, mi mindent kellett megérnie; idegen szemmel néz rám. Most egészen tönkrement, teljesen elintézték, és semmi ereje sincs már, hogy rám nézzen. Úgy lépett be, mint akármelyik szerencsétlen lány. Minden szegény lánynak ajtó mögött a helye.

Pedig szép lány volt, juhokat őrzött, s én érett férfi voltam a szemében. Mira meg én csak a patak csobogását szerettük, szerelmesek voltunk a rétekbe, amelyeken elegendő fű terem — a juhok akkor legeltek, és mi elbújtunk. Akkor már megvoltak közös titkaink, melyekről csak a kristálytisza égbolt tudott egyet-mást.

Istenem, mi is lehet Mirából, egy ilyen istenadta szegény lányból!

II.

Lehetnek házak és tengerek, jachtok, gépkocsik és projektilek lehetnek a birtokokban, az egész föld a tiétek lehet — ha éppen a gyarmatosító szellem hatalmában vagytok —, de Mirátokat nem egykönnyen láthatjátok. Mira jön és megy, Mirának sohasem könnyű, neki bujkálnia kell, fizetnie kell régi vétkeiért. Mirának soha senki sem léphet a nyomába. Mira — az én gyermekkorom. Első szerelmem. Első élményem. Első veszedelmem.

Vendégeink tudják, hogy Mira, ha éppen úgy akarja, pusztá kézzel az eget is összeroppantathja. Ha Mira akarná, hogy az eső elálljon, így is történék. Értett hozzá, hogy úgy közeledjék a virágporos pillangóhoz, mint az emberhez, a kormos kéményhez éppúgy, mint a hófehér nyoszolyához. Mira ismert volt arról, hogy határozottan kikerülte az unalmas színmezét, éppúgy, akár az áttörhetetlen hasábfákat. Nem akarta, hogy valamilyen „cserepes” ember kívánja meg — ez pedig az ő zsargonjában azt jelenti: tekintélyes, jelentős férfiú, ilyenkor máris visszahúzódik, félrevonul, mint megszegyenült róka, amelyik sikertelen útról tért vissza, s akár hiszik, akár nem, tüstént valami vörösesbarnát kíván meg, valami olyasfélét, ami, mint ő mondaná, fekete festékkel van bevonva. Fehér vagy mit tudom én miféle dolgot befeketíteni, ez volt az ő specialitása. Lehet, hogy ezért kapta másik nevét is, bogárszeműnek hívták. Mira szerette a fekete szeműeket, a fekete bajszosokat, a fekete kezűeket, a rőt képűekre pedig azt mondta, hogy illetlenek, hogy nem is hasonlítanak emberi fajtára, s hogy gyilokkal kell őket elkergetni. A vörös képűek, ahogyan ő mondaná: rovarevők. Egytől egyig pörsenesesek. Olyasféle, mint a lőre: sem étel, sem ital. Az efféle embert meg kell buktatni a vízben, s mint minden tökkelütöttet, le kell szorítani a víz fenekére.

Mindaddig, amíg Mira fel nem bukkant, az egyenkénti és általános győzelmekről beszéltek, a szerencsétlenségekről, az éhezésekről, mindarról, ami még ma is hatalmában tart egyes embereket, de aztán hirtelen elhallgattak, elszégyellték magukat, mint ahogy ezt rendszerint minden magasztos lény előtt cselekedni szokták. És így a vendégek hallgatnak. Mira kitartóan ott áll azon a helyen, amelyet már kétezer esztendeje a megalázottak számára jelöltek ki. Igaz, a házigazda bugyellárisa nem a legkövérebb, de a vérben rejlő szokás azt mondja, hogy a vendégek számára italról kell gondoskodni. Odakünn, amint ezt tudjuk, esik. A vendégeknek nem szabad parancsolni. Ugyan ki rázná jól meg az izágákat, s ki kergetné el őket, hogy a gyalogbodzát gázolják, a kis kutakat kerüljessék s elfeledkezzenek bujtogatásukról. Hisz ilyet nem szabad mondani az efféle fűtykösforgatóknak. Az ismert bajkeverő izgágán arra hívna fel bennünket, hogy akasszuk vele össze a löcsöt, mi pedig csak szunnyadoznánk, s megsértenénk egy jótét lelket, nem tudva, hogy kis-király terem benne, esetleg még céhmester is. Barátunk azt mondaná, hogy nem szabad cigánykodni vele s hogy viselkedésünk voltaképpen nem más, mint közönséges cigányság, s végül pirulnunk kellene, amint ez rendjén van, s amint ez ükapáinkról ránk maradt. Az, hogy jó hírün-

ket egyetlen üveg pálinkáért elveszítjük, méltatlan mindazokhoz, akik a múltból a legillendőbb módon képesek visítani.

A házigazda fölemeli botját, szeme egyik arcról a másikra sétál, arcot nem talál, szeme megállapodik Mirán, Mirának italért kell mennie, s a lány ezt vele született jóindulattal és engedelmességgel meg is teszi; kimegy az esőbe.

Gondolom, az ember gyermekkorra örökké uralkodik. Csak az első szerelmet kell megérezni, hogy az öregemberben is a gyermeket lássuk.

Próbáljátok csak meg, hogy a vénasszonyban a kislányt lássátok! És megérsétek!

Mira italért ment, és ez mindenki előtt világos. Azok előtt is, akik sóvár szemmel nézték, s azok előtt is, akik nem tudtak közeledni hozzá. Mira a gyermekkor, a zsenge ifjúság, a menekülés, talán a telhetetlenség is, de mindenesetre — ígéret.

Nos hát, Mira elment, hogy italt hozzon. Én, természetesen, fekszem. Olvasok. Voltaképpen csak szemem előtt tartom a könyvet. A könyv az én kerítésem. Így ugyanis nyugodtan töprenghetek Mirán.

•

Nyár volt. Szüleim a falura küldtek, hogy jó levegőt szívjak. Mivel nem tudtam olyan barátokra szert tenni, aki magányom hű szövetségese lehessen, természetes, hogy időmet a folyón töltöttem. Olykor-olykor halásztam vagy kifeküdtem a fővenyre, s az üres égboltra bámultam, néha meg a velem egyivásúakkal labda után futottam.

A falu, amelyben nyaraltam, futballmérkőzést tartott a szomszéd faluval. Rám esett a legfőbb feladat, nekem kellett a gólokat rúgnom.

Kezünk és lábunk szabadon fickándozott, fiatalok voltunk, a nap égett fölöttünk, s mi futottunk a labda után. A labda nagy diagonálisokat írt le, tekintetem a folyó tükrén úszott, megálltam, abban a pillanatban volt ez, amikor a mi kis falunk kikapott a folyón túli nagy falutól, hozzám jöttek, és megráztak, mint hársfát eső után, szemem a fővenyre meg a vízre tapadt, ott pedig Mira volt. Mira gázolt a homokban egy sötét bőrű férfival — csak később tudtam meg, hogy egy katona fogta karon —, s társaim nem tudhatták, hogy mélyen meg vagyok sértve, s valami megrendült bennem, hiszen Mira még mindig álmaim fehér szárnyú madara volt, az én sápkórom, halványkék verőfényes égboltom, s nem tudtam, hogy abban a pillanatban, bánatomra, a legközönségesebb nyápic vagyok, márpedig tőlem hőstetteket vártak. Egyszerűen lelassítottam lépéseimet, a legegyszerűbben megálltam, néztem, csak néztem Mirát meg a sötét bőrű ifjút; a fővényen ölelkeztek, olyan kihívó módon és szemérmetlenül ölelkeztek, hogy felrikoltottam, mint a sólyom, amely a középkori porondon szégyent vallott. Faképnél hagytam a gyepet, behúzódtam a nyíresbe, társaim követtek, s a labda egymagában maradt. Fejemet a szilcserjésbe dugtam, hogy ne lássanak, ők pedig, Mira meg a barna bőrű szeretkeztek, egymást keresték a feledésben, engem elfogott a düh meg a telhetetlenség is, a szégyen rettentő lavínája zúdult rám a vereség miatt — hiszen Mira első szerelmem volt. Mintha egyedüli élőlények volnának kerek e világon, úgy ölelkeztek, szégyentelenül, társaim meg

én ott reszkettünk az élősövények és fatörzsek mögött, a nap oly hevesen tűzött a szemembe, hogy azt gondoltam — menthetetlenül elégek, a szemeim féltettem, nem tudtam, mihez kezdjek velük, minden de minden fájdalmat keltett bennem: a homoktól kezdve, amilyen Mira a barna bőrével szeretkezett, még fel nem ébredt gerincem utolsó csigolyájáig. Szerettem volna, ha a folyó megárad, ha őket is elönti, a sötét bőrűt és Mirát, s az én tekintetemet. Mira lányos kacagása egészen hozzánk ér. Közeledem feléjük, amúgy kuporogva, s felfedezek bizonyos dolgokat. Igen, Mira megtestesedett, megizmosodott, felszabadult. Tudja, hogy nézem, de ügyet se vet rá, nem fontos neki. De hát kinck vagyunk fontosak, ilyen nyápic évekkkel? Mira keze átsiklik a katona bozontos mellén, kacag, a kéz felkapaszkodik az arcra, onnan a vállra, s megáll a háta mögött, mi égünk, lángolunk, gerjedelmeinkkel együtt, összenézünk, az izzó déli szomjúság, a homokfövény telides-teli van Mira karjával és lábával. minden egybevegyül, a szél pillanatnyi lehetete sincs, hogy egymásból feloldja őket. A féktelen szeretkezés a nyílt strandon olyannyira megkőtyagosította a két futballcsapatot, hogy egészen megfeledkeztünk magunkról: mi is a simára csiszolt téren vagyunk, s immár mi sem szégyenkezünk, ugyanúgy közeledünk egymáshoz, mint ahogy ellenséges katona az ellenséges katonához közeledik, mintha védelmezni akarnánk egy lány becsületét. Egész komolyan mondom: meg akartunk bolondulni valamitől. Reszkettünk. A katona és Mira egy testté vált. Ez megijesztett minket, és újra elfoglaltuk rejtekhelyünket. Éreztem, hogy gyűlölöm azt a katonát, sajnáltam, hogy nem az enyém az ő ereje, meg voltam alázva, Mira olyan szemérmetlenül kacagott. valahányszor a katona megszorította, sikoltozott örömeiben, én pedig úgy éreztem, hogy durva kéz ragadja meg a nyitott sebet. A folyó csillogott a nap alatt, mi reszkettünk, csapatom vezetője nem bírta tovább — láttam parázsló szemeit —, leugrott, és jobb kezével gatyájához nyúlt. Ugyanazt a vágyat éreztem, mint ő, azt szerettem volna — mint példájára a többi is —, de nvomórúságosan megalázónak éreztem, hogy az első támadást magam ellen az én Mirám és katonája közvetítésével hajtsam végre. Nem tudtam nézni a velem egyívású fiúkat ebben a fura helyzetben, úgy festettek. mint minden ájtatoskodó, aki a nap előtt hajlong, én pedig kegyes képpel néztem a falut, amely a folyón túl szendergett, néztem az erdőt, amely ott folytatódik a túlsó parton, valami mart és gyötört odabenn, valami mély megindultság ősrégi hívását hallottam, s először éreztem az ifjú fájdalom kivételes jelentőségét. S noha küszködtem az ellen, hogy kortársaimat utánozzam, jobb kezemet mégis a hasamon találtam. A kéz keresett valamit, valamit, amit egyenjogúságnak is lehetne nevezni, arcomról veríték patakozott. egyszerre szörnyű félelmet éreztem. Mira pedig meg a katona a homokban henteregték, Mira olyan meztelen, akár a folyó vize, melyet csak a nap főd be meztelen testével, a túlsó parton fehér kis pontok bukkannak elő, a fehér pontok fehér kacsákká nőnek, a kacsák bemennek a vízbe, fehér lányok követik őket, a lányok belehullanak a víz kékségébe, a tető füstlyukából gomoly tör elő, egyenesen a kékségbe, a lomb megdermedt, akár a kezem, a rekkenő hőség behúzódik az erdőbe, kortársaim sivalkodnak, mint a kiskutyák, én már a valószerűtlen és valóságos pillanat hatalmában vagyok, nem tudom a ke-

zem visszatartani, a kéz és én együtt megyünk valamibe, s ez a valami üdvösség, megmenekülés, kinyilatkoztatás.

Felbukkant a fekete madár. A fekete madár odavonta az alkonyt. Sötétség borult mindenre: Mirára, a katonára, a folyóra, a túloldali falura, a kacsákra. Ó, milyen gyászos az első halódás. Bágyadtság fog el, fokozatosan növekszik félelmed, nagy veszélyt és szégyent érzel, szemed sírni szeretne, jobb kezed szégyenkezik, mint minden ártatlan gonosztevő, azt sem tudod, mit kezdjél vele, s ő sem tudja, mit kezdjen veled, összevesztetek, de együtt kell maradnotok! S még kölcsönösen vádoljátok egymást! Pirongatod a kezed, hogy szemérmetlen játékra csábított a testeddel. Ő pedig bizonyos követelményekkel mentegetőzik, s véleménye szerint az egész ügyben semmi szokatlan sincs: így kezdte ugyanis az életét Buddha is, Krisztus is, Mohamed is és Aquinói Tamás, Luther is, Napóleon is, Hitler is, mind a nagyok és hatalmasok kénytelenek olykor érezni a kiadós napfényvel elárasztott borongós delet.

Megszégyenülten fekszem a fák mögött. Szívem vijjogva ujjong, mint a népmesék sólyommadara. A borongós nap lassanként felderül. Mira és a katona a fővényen pihen. Most annyira csendesek, elégedettek, erősek. Társaim is elcsendesedtek, úgy hevernek, mint tulajdon erejük tudatában élő, immár érett egyéniségek, irigylem békességüket. Én sírni, lázadozni szeretnék — nemcsak a katona ellen, aki jelenlétemben elvette a kedvesem —, tornyokat és városokat rombolnék, és szebb találkozásokat építenék az első jelentőségteljes élményekkel. Általában elhivatottnak érzem magam a világ megformálására. Ami pedig az érettséget illeti, az itt van: a jobb kezemben, áldozatában, a mellemben, az egyszerre megáradt biztosságban.

S mialatt kerekre tágult szemmel nézem, hogyan pihen Mira meg a katona a fővényen, eszembe jut a pillanat, amikor Mira meg én feküdtünk a vastag fatörzs lombja alatt. Mira lehúzta rólam a ruhát, én elbámultam a sas szárnyait, szerettem volna, ha sas lehetnék, s akkor a parasztok bűnben találtak bennünket, anyám lehúzta rólam a kigatyát, s vesszővel verte a meztelen ülepem, én ünnepélyesen megígértem, hogy soha többé nem közeledem asszonyi teremtséhez. Anyám azt mondta, ha még egyszer megkísérlem, hogy bármelyik lányon is találjam magam, meghalok. Megígértem édesanyámnak, hogy soha többé nem nézek oda, ha egy fehérszemély vetkezik, nem fogom kérdezni, hogyan jön a gyerek a világra, s nem csúfolom ki a velem egykorú kislányokat, ha minden semmisségért sírva fakadnak. „A fehérszemély, fiam, erőtlen, s ne sértsd meg soha, elég baj az neki, hogy nő” — mondotta anyám, monddta és ütött, én pedig fogadkoztam, hogy úgy fogok menekülni a szoknyától, akár az ördögtől.

S lám, most megszegem ígéretem. S egész tudatosan teszem. Gondolom, elég érett vagyok arra, hogy a gyerekkoromban tett fogadalmat megszegjem. Nézem, hogyan pihen Mira, miután a katonával szeretkezett, megszegem egykori eskümet, s ez anyám életébe kerülhet, s teljesen biztos vagyok abban, hogy anyám meghal, ha semmi másért, hát azért, mert én olyannyira kíváncsian szemlélem ezt a két erőteljes és meztelen emberi teremtsét.

Amikor a katona már elég gyönyört lelt Mirában s mikor kissé ki-

fújta magát, fészkelődni kezdett a homokon. Úgy viselkedett, mint az istenkáromló, akít a hajdani egyházak faluról falura űztek. Egyébként az is lehetett, hogy a kaszárnýája hívását hallotta. A fiúk tekintetéből ítélve, ők is alig várták, hogy a katona elhordja az irháját. Mira ott akart maradni a fővényen. Hallottam beszélgetésük töredékeit, s ebből arra következtettem, hogy a két csupasz személy még össze is vezett egymással. Nem tudtam, hogy szeretkezés után ez következik. Emképesztett a felismerés, hogy a velem egyívásúak nem úgy fordulnak hozzám, mint néhány pillanattal ezelőtt, hiszen már mi sem értjük egymást. Úgy rémlik, hogy most mindannyian érzéketlen lények vagyunk. Soká eltűnődtem volna ezen, ha még egy helyzet nem okoz meglepetést: miután Mira nem akart vele menni, a katona fogta magát és a karjába kapta a lányt. Aztán elindult vele a víz felé. Úgy festett, mint egy szatír, aki meztelen nimfát visz a karján. A katona viszi a lányt, s a katona a lány száiát keresi, az pedig ellenszegül, a férfi pedig — az összevissza haradált és összevissza nyalt-falt férfi —, a maga módián énekel meg elnűtt varázsát. Én összerenzenek nyugtalanságomban, Mira pedig menekülni igyekszik az ölelésből. eléggé ügyesen, de lanyhán teszi ezt, arra gondolok, hogy kilépek reitkehelyemből, hogy a lányt megvédjem — hiszen már levizsgáztam férfiasságából —, de alighogv előbűjtam s alighogv örült futásra csaptam, a katona Mirát, a rési neműsöt, belehajtotta a mélybe. Érdekes, a lány után ő is eltűnt. Amint később megtudtam, a katona közismert szemérmetlen férfi volt, és zavartalanul foglalkozhatott a folyóban szeretkezéssel, a folyó pedig eddig nem szokott hozzá a szerelem nyilvános ömlengéseihez: ő ezt eddig titokban cselekedte, éjszaka, amikor, amikor megduzzadt és a síkföldi falut kiöntéssel fenyegette — ilvenkor anám barátja azt mondogatta, hogy az ő folyója nászvonaglásban leledzik.

A katona fölmerült a vízből. Veszettül handonászott, azt várva, hogy Mira feje is előbukkan, de Mira feje sehol sem volt. Belegázolok a vízbe, szinte eszemet veszve úszom, társaim gúnyosan hívogatnak, látom, hogy Mira feje semmiképp sem bukkan fel, s visszatérek a partra, most a homokon ülök, s látom a katonát, amint egyedül kúszik felfelé a kurta szurdokban.

A fiúk folytatták a játékot. A katona eltűnt a szemhatárról. Mira sehol sincsen. Megpróbálom, hátha tekintetemmel mégis felkutatom. De semmi. Csak a folyó mélye, más semmi. Minden egyes lány mélység, hát nem? A mélység titok. A titok elragadta Mirát. Nem tudok megbékélni a lány olyannyira ártatlan halálával, így hát a folyóba vetem magam, alámerülök, keresgélek. Semmi. A víz a mélyben érzéketlen. Nem hallatszik a hívás, nem érződik a vágyakozás. Visszatérek a partra, megint leülök. Bevallom, teljesen le vagyok sújtva. S egészen célt tévesztett vagyok. És hajlamos arra, hogy Mira eltűnését kapcsolatba hozzam a felismeréssel, hogy voltaképpen nincs is semmiféle szerencsém az életben. Bármihez is kezdjek, nem megy. Körös-körül — sivár pusztaság. A pusztaságot, voltaképpen csak nekem teremtették. Azt hiszem, a katona csak azért fojtotta vízbe Mirát, mert én szerettem, a szomszédunk kizárólag azért vágta ki a szilvafát, mert néha-néha, titokban szilvát loptam, s apám azért járt meglehetősen gyakran részegen haza, mert én létezem,

s hogy egyes szegény pajtásaim rendszerint azért éhesek, mert nekem túl nagy az étvágyam. Mindazonáltal megértem, hogy valamennyi ember nem lehet testvér. Az ember nem közönséges jószág, amelyiknek elég az, hogy megszimatolja egymást s máris megbarátkozzék. Megbékülök a gondolattal, hogy az életben holmi sötét bőrű katonának is kell lennie, akinek, megszökvén a kaszárnyai szájjáratások elől, élnie kellett az én Mirámmal. Az a leány amúgy is olyan ingatag. Csak éppen mért engedte meg, hogy holmi lüke baka fojtsa a folyóba, holmi tekergő, aki holnap ki tudja, az ország melyik sarkába vagy melyik idegen országba vetődik?

Eleredt a könnyem. Kortársaim folytatták a férfias játékot, amit labdarúgásnak hívnak, én pedig sírtam, miközben talán épp azon a homokon üldögéltem, amelyen a katona az én Mirámat ölelgette. Körülbelül éppúgy sírtam, mint ahogy egy korombéli fiú akkor sír, ha az édesanyja meghal. Mégis, azért is sírtam, mert azt hittem, hogy Mirába édesapám is szerelmes. (Ha véletlenül a nevét említette, azt pedig valószínűleg azért tette, hogy velem tréfálkozzék, édesanyám tüstént haragra lobbant, miközben sértő szavakkal illette a világ minden férfinépét.) Gondolom, valamennyi ismert és ismeretlen férfi helyett is sírtam, akik ilyen vagy olyan módon szerették Mirát, ezt a legrendkívülibb lányt, noha teljesen védtelen asszonyi bánatát büszkén és szabadon hordozta a világban. Ha Mira megkívánt egy férfit, azt feltétlenül meg kellett kapnia. Mirát olyan asszonyként jelölték meg, akiről a polgári ebéd folyamán nem szabad mesélni, akivel a helyi hatóságoknak nem szabad számolni, s akinek senki sem adhat kitüntetést. A mi házunkban gyakran emlegették Mira nevét. A beszélgetés róla olykor-olykor civakodássá fajult. Apám néha különféle éhenkórászokról kezdett mesélni, s ilyenkor az én Mirámat is megemlítette, anyám pedig erre nagy ordítózást csapott, vádakkal illette a lányt, s csak úgy mellékesen megemlítette, hogy Mira közönséges hárpia és tekergő, közismert szemérmetlen nőszemély, aki még szolid és rendes családapákat is elosábít, s aki, mint ismert istentagadó, még nagy bajt zúdit a környékre. Az én Mirám — szálla anyám szemében. Amennyire észrevettem, Mirát mindenki szerette. Lopva vagy nyíltan, minden férfi kész volt a segítségére sietni. Ő persze, túl öntudatos volt ahhoz, semhogy ezt a sok hamis szolgálatkészséget elfogadja. Az én városomban, vagy barátunk falujában, mindegy, büszke léptekkel járkált. Ha egyik vagy másik nyiszlett fickó bizonyos vágyait juttatta kifejezésre, Mira kereken elutasította, anélkül, hogy ez sértő lett volna. Általában értett hozzá, hogy jó barát legyen. Tréfásan elmesélte, hogy egy „téma nélküli férfi” közeledett hozzá — köznapi nyelvre fordítva: unalmas fickó —, mire ő sértés nélkül eltávolította, de azzal a biztos garanciával, hogy soha többé nem fog hozzá közeledni. Egyáltalán, Mira értett hozzá, hogyan lépkedjen az utcán. Értett hozzá, hogy minden utcának ő legyen a fénye.

Mira sajátos napfényt ragyogtatott magáról, s ez az, ami belőlem mindig hiányzott, s ami egész életemben hiányozni fog. Ezért is sírok. Sírok, mint az a száraz és meddő asszony, akivel a kórházban közölték, hogy sohasem zsarnokoskodhatik majd a gyermeke fölött. Könnyek nélkül, láthatatlanul sírok, egy kissé kacérkodva, mert nem tudom, mihez kezd-

jek a testemmel, ha eljön az egészség, aminthogy azt sem tudtam, hogy mihez kezdjek a testemmel, ha elkövetkezik a betegség.

Emlékszem, később is sírtam, valahányszor az egek, a folyók, a hegyek énekét és az elégedetlenkedő szív dobbanását hallottam. Feltételeztem, hogy Mira hiányzik nekik.

•

De lám, Mira mégis él. Itt van. Italt hozott. Kínálgatják, ő fölényesen elhárítja az üveget, én, mondjuk így, könyvet olvasok, érzem, hogy Mira szeme rajtam nyugszik, nincs segítség: nem tudok hozzá szólni, nem tudom, mért van ez így, de meglehetősen biztat az, hogy házigazdám az én Mirám tiszteletére ünnepélyesen felemeli ünnepi botját és Mira egészségére iszik. A vendégek azt gondolják, hogy a házigazda részeg, s ügyet sem vetnek tapintatlanságára. Mira pedig révetegen néz, minden biztonnyal a kínok kínját szenved, mert nem tudja, hol is fog hálni, a férfi vendégeknek pedig csak úgy ragyog a szemük, persze az italtól, ez világos, mert hiszem, hogy Mira soha senkit nem hoz már izgalomba. Rossz ruhában, tán éhesen is, egyik faluból a másikba kóborol, aztán a városba megy, a házakból elkergetik, mert sokat jár a katonákkal, megint visszatér, bejárja a folyó jobb és bal partját — sehol sincs többé egyetlen katona a fiatalságából, valamelyik szénakazalban vagy istállóban hál meg, aztán tovább megy, fedél és hajlék nélkül, később találkozza régi szerelmeivel, s közben minden evilági kaland rossz ízét hordozza magán, mindazért, ami oly gyors változásnak és feledésnek van alávetve.

Nem tudom, vajon felismert-e. Mindenesetre azt hiszem, többé nem vagyok fontos számára. Miután a házigazdának pálinkát hozott s ezzel feledhetetlen szolgálatot tett, elment az esőbe, szinte megvetéssel.

S őt immár semmiféle hívás ide nem szólíthatja. Mira vándorol. Én pedig, íme, fekszem. Megkísérlem, hogy visszatérjek az álmok világába.

Csuka Zoltán fordítása